

Zbigniew Muszyński

W SETNĄ ROCZNICĘ ŚMIERCI MIECZYŚŁAWA KARŁOWICZA 1876–1909

I gdy znajdę się na stromym wierzchołku, sam, mając jedynie lazurową kopułę nieba nad sobą, a naokoło zatopione w morzu równin zakrzepłe bałwany szczytów - wówczas zacynam rozptywać się w otaczającym przestworze, przestając się czuć wyosobnioną jednostką, owiewa mnie potężny, wiekuisty oddech Wszechbytu. Tchnienie to przebiega przez wszystkie fibry mej duszy, napełnia ją łagodnym światłem i sięgając do głębin, gdzie leżą wspomnienia trosk i bólów przeżytych, goi, prostuje, wyrównywa. Godziny przeżyte w tej podświadomości są jakby chwilowym powrotem do niebytu: dają one spokój wobec życia i śmierci, mówią o wiecznej pogodzie roztopienia się we wszechistnieniu.

Mieczysław Karłowicz

W dniu 8 lutego 2009 roku przypadła setna rocznica śmierci Mieczysława Karłowicza – kompozytora, taternika, publicysty, wielkiego miłośnika gór. Wprawdzie nie odwiedził nigdy Muszyny, ale pewnie – gdyby nie tragiczny wypadek pod Małym Kościelcem – zawitałby tutaj z czasem, tak jak zrobiło to wielu ludzi kultury i sztuki tamtej epoki.

Mieczysław Karłowicz urodził się 11 grudnia 1876 roku w Wiszniewie na Litwie (obecnie Białoruś), jako czwarte i ostatnie dziecko Jana i Ireny Karłowiczów.

Ojciec Mieczysława, Jan Karłowicz, był wybitnym językoznawcą i etnologiem, grał na różnych instrumentach, komponował, zajmował się teorią muzyki, tłumacząc fachowe publikacje na język polski.

Matka Mieczysława, Irena, wykształcona śpiewaczka, pochodziła ze słynnego i bardzo bogatego rodu Sulistrowskich, kultywującego bogate tradycje patriotyczne, z którego wywodziło się wielu ludzi sztuki, kultury i nauki. U Karłowiczów organizowano wieczory muzyki kameralnej i chóralnej, bywali tam również znani ludzie sztuki i literatury (Stanisław Witkiewicz, Eliza Orzeszkowa). Wydarzenia te z pewnością miały niemały wpływ na późniejsze życie Mieczysława.

Rodzice, a zwłaszcza matka, planowali dla syna karierę skrzypka – wirtuoza. Po sprzedaży majątku w 1882 roku, Karłowiczowie wyjechali do Haidelbergu, gdzie Mieczysław, zgodnie z założeniami matki, rozpoczął naukę gry na skrzypcach. Potem rodzina przebywała krótko w czeskiej Pradze, by przenieść się dalej do Drezna.

Dopiero w 1887 roku Karłowiczowie osiedli na stałe w Warszawie, gdzie Mieczysław podjął naukę w Gimnazjum Wojciecha Górskiego, a dwa lata później zaczął pobierać lekcje u znakomitego pedagoga i wirtuoza skrzypiec – Stanisława Barcewicza. W tym też roku rodzina Karłowiczów wyjechała po raz pierwszy do Zakopanego, odwiedzając Morskie

Oko i zdobywając Czerwone Wierchy, a później, w kolejnych latach: Świnicę, Rysy, Kościelec, Kominiarski Wierch, Żółtą Turnię.

Te pierwsze wyprawy w góry stały się zaczynem do późniejszej działalności taternickiej i kompozytorskiej Mieczysława Karłowicza. Właśnie w Zakopanem (1892) odbył się pierwszy publiczny występ 16-letniego Mieczysława jako skrzypka. W gmachu Dworca Tatrzańskiego wykonał wówczas *Koncert Romantyczny* B. Godarda i *Rondo* C. Saint-Saënsa. W tym okresie powstał pierwszy artykuł turystyczny, opublikowany w zakopiańskiej prasie, noszący tytuł *Kościelec*, a także pierwsze kompozycje – utwór na skrzypce i fortepian oraz pierwsza pieśń, dedykowana matce.

Tymczasem dobiegła końca nauka gry na skrzypcach u Stanisława Barcewicza. Młody Mieczysław zdał maturę i wyjechał do Berlina, gdzie rozpoczął studia kompozycji u Henryka Urbana. Pobyt w Berlinie rozszerzył horyzonty umysłowe i zainteresowania muzyczne młodego adepta kompozycji. Mieczysław uczęszczał na uniwersyteckie wykłady historii muzyki, filozofii i fizyki. Poznawał nową muzykę, m. in. Brahmsa, Wagnera, Webera, Schuberta i innych kompozytorów. W czasie studiów nawiązał współpracę z Warszawskim Towarzystwem Muzycznym jako dyrygent i pedagog.

W tym czasie również zbliżył się do grupy kompozytorskiej, zwanej Młodą Polską, biorąc czynny udział w organizowanych przez nią koncertach. Do kompozytorów Młodej Polski – oprócz Karłowicza – zaliczani byli: Zygmunt Noskowski, Grzegorz Fitelberg, Ludomir Różycki i Karol Szymanowski. Należy pamiętać, że istnienie elementów młodopolskich w twórczości Karłowicza było rezultatem oddziaływania tzw. ducha epoki. Duch ten najpełniej objawił się u progu kariery Karłowicza w jego pieśniach.

Oprócz studiów berlińskich Mieczysław Karłowicz rozpoczął również studia dyrygenckie w Lipsku. Po dwóch latach, w roku 1901, wrócił do kraju, aby zamieszkać w Warszawie. Działał w Zarządzie Warszawskiego Towarzystwa Muzycznego, założył przy nim i prowadził orkiestrę smyczkową.

W latach 1904–1909 powstało sześć poematów symfonicznych op. 9–14.

Karłowiczowi nie odpowiadała jednak atmosfera w Warszawie, popadał w konflikty z kierownictwem tamtejszej filharmonii. Coraz częściej przyjeżdżał do Zakopanego, czując tam odpowiadający mu „klimat twórczy”.

W 1907 roku podjął decyzję o zamieszkaniu razem z matką na stałe w Zakopanem. Działał w Towarzystwie Tatrzańskim, publikował reportaże z wędrowek górskich, pasjonował się wspinaczką, jazdą na nartach, fotografią. Stał się jednym z pionierów polskiego taternictwa, chociaż w górach szukał raczej doznań estetycznych niż sportowych (był autorem powiedzenia „Sznujcie majestat gór”). Dał się poznać jako instruktor kursów narciarskich, a także jeden z pomysłodawców założenia Tatrzańskiego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego.

Dzięki swojej twórczości symfonicznej Mieczysław Karłowicz zajął w neoromantycznym nurcie muzyki z początków XX wieku jedno z najważniejszych miejsc. Popularność przyniosły mu jego pieśni, do dziś wykonywane na polskich estradach. Stworzył jeden z najlepszych polskich koncertów skrzypcowych, na pewno najciekawszy w okresie

od Wieniawskiego do Szymanowskiego. Najpełniej jednak wypowiedział się w cyklu poematów symfonicznych. Inwencja twórcza, świetna szkoła kompozytorska, doskonała znajomość zasad instrumentacji i techniki gry na poszczególnych instrumentach spowodowały, że ostatnie utwory Karłowicza należą do najcenniejszych dzieł tego gatunku w polskiej symfonice.

Mieczysław Karłowicz w 1907 roku. Zdjęcie pochodzi z okolicznościowej książki wydanej w 1. rocznicę śmierci kompozytora nakładem Sekcji Narciarskiej PTT, Kraków 1910. Reprodukacja Zbigniew Muszyński

Karłowicz napisał wiele artykułów o tematyce muzycznej, na przykład: *Nie wydane dotychczas pamiątki po Chopinie*, *Muzyka swojska w Filharmonii Warszawskiej*. Jego publicystyka muzyczna walczyła o miejsce dla młodych polskich kompozytorów w Filharmonii Warszawskiej. Pisywał także teksty o tematyce górskiej, na przykład *Kościelec*, *Mieczysław Karłowicz w Tatrach*, *Wśród śniegów tatrzańskich* i inne.

Umiłowane przez niego góry odebrały mu jednak życie. Karłowicz zginął w dniu 8 lutego 1909 roku, zasypany lawiną śnieżną pod stokami Małego Kościelca. W chwili tragicznej śmierci miał zaledwie 33 lata. Tydzień później, 16 lutego, przy udziale kilkudziesięciu tysięcy tłumów odbył się jego pogrzeb na warszawskich Powązkach.

W tym samym dniu ukazała się w Zakopanem drukowana ulotka – odezwa.

**Pamięci Mieczysława Karłowicza
(Odezwa)**

Wstrząśnięci wieścią o wczesnej, nagłej, tragicznej śmierci szlachetnego człowieka, artyście i twórcy muzyka, odczuwając ból utraty Jego dla sztuki i dla Polski niżej podpisani uznają za słuszne postawienie Mu ze składek publicznych pamiątkowego kamienia w miejscu, gdzie zginął i wzywają wielbicieli talentu zmarłego do wzięcia udziału w zbieraniu pieniędzy na cel powyższy. Ewentualna nadwyżka obrócona będzie na utworzenie stałej pomocy ratunkowej w Zakopanem.

*Z. Czapliski, J. Kasprowicz,
S. Żeromski, W. Zacharewicz i inni*

Składki przekroczyły 1000 koron, część z nich została przeznaczona na pamiątkowy głaz granitowy, który wmurowano na szlaku górskim w miejscu śmierci M. Karłowicza. Wryto na nim prawoskrętną swastykę, ulubiony znak Mieczysława, starosłowiański symbol „dobrego darzenia się”, niegasnącego ognia – znicza. Obok umieszczono napis „Non omnis moriar” – nie wszystek umrę. Natomiast reszta zebranych pieniędzy posłużyła do założenia Tatrzańskiego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego, o powołanie którego Karłowicz mocno zabiegał.

Swoją dorobek kompozytorski w testamencie przekazał Towarzystwu Muzycznemu w Warszawie, nuty spłonęły jednak podczas powstania warszawskiego. Wspomnienia taternicze i zdjęcia znajdują się w zbiorach Biblioteki Górskiej w Krakowie. W Muzeum Tatrzańskim w Zakopanem przechowywane są dwa aparaty fotograficzne kompozytora.

Miłość do Tatr stała się przyczyną jego przedwczesnej śmierci, przez co Karłowicz nie zdążył do końca ukształtować swojego oblicza artystycznego. Pozostały po nim jednak dzieła, artykuły i publikacje o niezaprzeczalnej wartości.

Od redakcji:

Autor artykułu jest członkiem Zarządu warszawskiego Oddziału PTT, który nosi imię Mieczysława Karłowicza. Jest również wiceprezesem Stowarzyszenia Poznaj Swoj Kraj. Należy do Towarzystwa Karpackiego. Jest wiceprezesem Koła PTTK Śródmieście i członkiem Zarządu Stołecznego Oddziału PTTK.

Z zawodu filmowiec i grafik. Z zamiłowania krajoznawca i entuzjasta górskich wędrówek. Szczególnie interesuje się tematyką związaną z Łemkami, Bojkami i Huculszczyzną. Aktywnie uprawia turystykę pieszą, organizując i prowadząc wycieczki tematyczne, takie jak: „Z za- bytkiem w tle”, „Na beskidzkich ścieżkach”, czy „W krainie Łemków”. Ostatnio przygotował i wyreżyserował spektakl multimedialny z poezją Jerzego Harasymowicza. Miłośnik Muszyny.